

МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В статті розкриваються складові виховної роботи вищої школи, а також її можливості на пути формування комунікативної культури студентів.

At this article is considered components of educational work of university and so its possibilities on a way of forming of communicative culture of students.

Розвиток українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей і національних пріоритетів вимагає розробки нових методологічних підходів професійної освіти, в центрі яких – формування духовності особистості, накопичення культурного потенціалу суспільства.

Сьогодні вже навряд кого може задовольнити вчитель, що не виконує свої обов'язки професійно, працює тільки “від цих до цих”, не несе в собі багатогранних рис творчої особистості. Без професіоналізму, індивідуально-особистісного начала, власне кажучи, неможливе сучасне навчання й виховання. Від того, які властивості свого “я” вчитель передає своїм учням, до яких струн їхньої душі він зуміє доторкнутися, залежить майбутнє нашого суспільства, залежать ідеали й вчинки майбутніх членів цього суспільства. Цілком зрозуміло, що зробити це може лише той, хто найвищою мірою сам володіє професійною майстерністю, хто здатний і вміє творчо передати багатства людської культури всім своїм учням. А свій істинний зміст та високе звання “вчитель” здобуває лише тоді, коли воно невіддільне від поняття культури.

Ми впевнені, що на шляху вдосконалення професійних якостей майбутнього вчителя певну роль має відігравати виховна робота, яка проводиться у вищому педагогічному закладі. Останнім часом у процесі навчання у вищій школі пріоритет віддається, насамперед, аудиторним заняттям: лекціям, семінарським, практичним і лабораторним заняттям, консультаціям. Значення позааудиторних занять, на жаль, недооцінюється. Але ми повинні відмітити, що виховна роль позааудиторних занять, безсумнівно,

велика. “Істотним завданням виховання є вплив на вихованців у такому напрямку, щоб вони, засвоївши певний досвід, придбали такі риси й якості, які необхідні фахівцеві і які проявили би себе у різноманітних відносинах вихованця з навколишнім світом” [9].

Нові завдання вищої школи змінюють сутність виховного процесу. В основу його змісту повинна бути покладена ідея гуманного підходу до студента, ідея педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості. Виховний процес повинен будуватися на взаємній активності педагогів і студентів. Взаємна активність виражається в педагогічній взаємодії, що містить у собі “у єдності педагогічний вплив, його активне сприйняття, яке засвоєно об’єктом, активність того, кого виховують, яка проявляється у відповідних уявленнях, або опосередкованих впливах на педагога й на самого себе (тобто самовиховання)” [1, с. 74].

Система позааудиторної роботи як цілісне явище складається з компонентів, які взаємообумовлюють один одного, а їхня взаємодія приводить до утворення нових якостей особистості та спрямована на досягнення суспільно значимого результату. Головними складовими компонентами системи позааудиторної роботи вищого навчального закладу, які становлять її структуру, є: загальна мета діяльності (цільова настанова), конкретизовані цілі та завдання позааудиторної роботи в певному навчальному закладі, основні напрямки та зміст, її виховні функції, способи досягнення мети.

Найважливіший атрибут будь-якої педагогічної системи, один з її головних системоутворюючих компонентів це її доцільний характер, тобто наявність певної мети. Науково-обґрунтована та уміло організована діяльність студентів у позааудиторний час має на меті різнобічний розвиток особистості, специфіка якого на нинішньому етапі полягає в накопиченні молодим поколінням соціального досвіду, спадкування духовного надбання народу, досягнення високого рівня комунікативної культури, формування особистісних рис громадянина своєї держави, розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової та екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молодшої генерації.

Спробуємо сформулювати виховні завдання

позааудиторної роботи:

- формування особистості майбутнього кваліфікованого фахівця;
- соціалізація особистості як процес засвоєння соціального досвіду, цінностей, норм, установок, які властиві даному суспільству, процес активного входження особистості в систему соціальних зв'язків;
- формування духовного потенціалу особистості, потреби постійного морального вдосконалювання;
- розвиток суспільної та соціальної відповідальності;
- формування комунікативної культури особистості;
- досягнення високої культури міжнаціональних відносин;
- формування морально-естетичних цінностей, оволодіння нормами поведінки;
- виховання основ естетичної культури, оволодіння досягненнями національної та світової культури;
- фізичне виховання, пропаганда основ здорового способу життя.

Відповідно меті визначають основні напрямки та зміст позааудиторної роботи вищого навчального закладу. До основних напрямків позааудиторної роботи належать:

- виховна робота з формування духовності, художньо-естетичній освіченості та вихованості особистості;
- формування загальної культури особистості та основних складових професійної спрямованості майбутнього вчителя (комунікативної, інформаційної, логічної культури тощо);
- самостійна робота з оволодіння спеціальними та гуманітарними предметами;
- поглиблення професійних знань, умінь і навичок;
- пізнавальна робота;
- розвиток суспільної активності студентів;
- розвиток індивідуальних здібностей та талантів молоді;
- участь в організованих видах суспільно-корисної праці;
- спортивно-оздоровча діяльність та фізичне загартовування студентів;
- організація культурного відпочинку молоді на дозвіллі.

Одним із головних елементів структури будь-якої системи є її зміст. Зміст виховної роботи вищої школи, на думку Л.Кондрашової, має визначатися метою людського існування та

усвідомленням особистістю того, що власна досконалість і щастя навколишніх взаємообумовлені [4, с.74].

Зміст позааудиторної роботи вищого навчального закладу визначається відповідно до мети і завдань та особливостей виховного процесу закладу освіти або конкретної навчальної групи, а також з урахуванням особливостей і перспектив соціально-політичного та економічного розвитку нашої держави.

Аналізуючи різні погляди видатних педагогів щодо змісту позааудиторної роботи вищої школи, ми прийшли до висновку, що для неї важливі такі вимоги, як актуальність, відповідність сучасним тенденціям і перспективам розвитку, вимогам розвитку української державності, культурного та духовного відродження нашого народу, впровадження сучасних та інформаційних технологій і науково-методичних досягнень.

Тому під змістом позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо сукупність ідей, уявлень, фактів, сфер і напрямків, які використовуються у виховному процесі вищого навчального закладу, за допомогою яких досягаються конкретні цілі й завдання позааудиторної виховної роботи закладу. У більшому вузькому смислі зміст позааудиторної роботи охоплює обсяг просвітницько-емоціонального виховного матеріалу, обмеженого рамками конкретної виховної акції [2, с. 12].

Організація позааудиторної діяльності студентів має величезні можливості, які реалізуються через інтегральну сукупність виховних функцій. Спираючись на роботи Ю.Бабанського, Н.Левшиної, В.Полукарова, Г.Щукіної, під виховними функціями позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо процес реалізації виховних можливостей педагогічної діяльності, перетворення їх у результат, спрямований на розвиток вихованців [5, с. 7; 7, с. 69].

Основними функціями позааудиторної роботи вищої школи, на нашу думку є:

- інформативно-освітня функція, що сприяє процесу засвоєння, розширення та поглиблення знань, умінь і навичок студентів, їхнього інтелекту;
- мобілізаційно-регулятивна функція як процес мобілізації та подальшого розвитку емоційних і вольових якостей особистості;

- аксіологічна функція як процес формування у студентів особистісно значущих цілей, соціально ціннісних якостей, ціннісних орієнтацій, способів поведінки;
- функція корекції, оскільки позааудиторна діяльність дає можливість коректувати вплив зовнішнього оточення своїми ціннісними нормами, виробленими й прийнятими всіма членами певного учнівського об'єднання;
- творча функція, що сприяє реалізації та подальшому розвитку творчих можливостей майбутніх учителів;
- комунікативна функція;
- компенсаторна функція, що допомагає студентам повірити в себе, задовольнити потребу в досягненні успіху в сфері своєї професійної діяльності, у сфері творчості та спілкування;
- паралельна функція як спосіб розрядки від напруженої пізнавальної діяльності під час теоретичного навчання.

Позааудиторна робота вищої школи здійснюється різноманітними формами. Під організаційно-педагогічними формами позааудиторної роботи вищої школи, поряд з її структурними компонентами, такими, як мета, зміст, функції, ми розуміємо види, способи організації студентів і педагогів для спільної діяльності у позааудиторний час, а також конкретні пізнавальні та виховні акції, розраховані на масову або диференційовану студентську аудиторію. Різноманітні форми позааудиторної роботи дають можливість успішно вирішувати завдання вдосконалювання професійної підготовки майбутніх педагогів і досягати позитивних результатів у формуванні комунікативно-значущих рис та якостей особистості, що відповідають вимогам учительської праці.

Вплив позааудиторної виховної роботи тим сильніше, чим більше різних видів діяльності вона містить, поєднуючи й спонукаючи до роботи кожного студента. Комплекси виховних впливів забезпечують умови, в яких майбутні вчителі шукають нові сполучення відомих педагогічних засобів і способів спілкування, видозмінюють їх стосовно до конкретних ситуацій, апробують ефективність тих або інших сполучень методів педагогічної роботи.

Організація позааудиторної роботи в тій або іншій формі дозволяє розгорнутися певному виду діяльності студентів,

створити потрібну систему відносин між ними, специфічно розподілити ролі, забезпечити необхідні умови для їхнього професійного росту.

Сполучення різних форм позааудиторної роботи, які забезпечують комплексні виховні справи, дозволяють цілеспрямовано спланувати виховну роботу педагога на формування тої або іншої професійно значимої якості майбутнього фахівця, застосувати для цієї мети весь наявний набір педагогічних засобів, використовуючи їх так, щоб пізнавальна активність та інтерес студента до даного виду діяльності мали природний характер і сприяли створенню атмосфери реальної педагогічної діяльності, тієї діяльності, що припускає постійний пошук правильного з педагогічної й психологічної точки зору рішення завдань навчання й виховання. Тому, на наш погляд, саме комплекси виховних впливів у змозі активізувати процес формування та розвитку комунікативної культури майбутнього вчителя, зробити його яскравим, що запам'ятовується, ефективним і показовим, створити необхідні умови для якісного засвоєння професійно значимих знань умінь і навичок спілкування в реально створеному комунікативно-спрямованому середовищі. При цьому використання у виховній практиці комплексних заходів необхідно спрямовувати на те, щоб кожний момент цієї роботи, кожна дія або слово майбутнього педагога було забезпечено педагогічно правильним керівництвом з боку курируючого викладача, який у змозі визначити правильність застосованого педагогічного методу або способу впливу, тобто спрямовувати та контролювати професійну підготовку студента. При цьому доцільно чергування постійних і тимчасових доручень і обов'язків студентів, групових з факультетськими та загальноінститутськими, індивідуальних з колективними. Розташовувати їх треба згідно зростанню ступеню труднощів, тому що виховне значення виконуваних студентами справ перебуває в прямої залежності від вибору завдання з урахуванням інтересів, схильностей виконавців і рівня їхнього досвіду організаторської роботи.

Таким чином, педагогічно грамотно й раціонально організована позааудиторна робота в студентських групах буде сприяти перетворенню кожного її активного учасника з об'єкта в суб'єкт комунікативного процесу, творчої взаємодії викладача й

студента. Розмаїтість позааудиторних форм виховної роботи забезпечує ситуації суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, де відбувається збагачення спілкування через світ почуттів і думок своїх однокурсників і куратора. Моделювання виховного процесу як співучасників творчої комунікативної діяльності, активного пізнання й спілкування надає особистісний зміст студентському життю.

Тому ми дійшли висновку, що сприяння й взаємодія в різних формах позааудиторної роботи виступають найважливішими факторами формування комунікативної культури майбутніх педагогів. Виховний процес повинен забезпечити умови, які дозволили б кожному студентові реалізувати свої комунікативні здібності, активність і самостійність у судженнях і діях, випробувати радість від спілкування.

Систематична позааудиторної робота з формування комунікативної культури, активізація участі кожного студента допоможе успішно вирішувати такі завдання професійного виховання як поглиблення інтересу до обраної професії вчителя, розширення педагогічного кругозору, формування професійно-педагогічних поглядів і переконань, удосконалювання комунікативних умінь і навичок, навичок самостійної роботи, що забезпечить кожному випускникові вищого педагогічного закладу активну професійну педагогічну позицію.

Література

1. Бабанский Ю.К. Педагогика. - М.: Просвещение, 1993.
2. Зміст та організаційно-педагогічні форми позаурочної виховної роботи у навчальних закладах профтехосвіти: Методичні рекомендації / Укл. В.С.Петрович. – К.: ІСДО, 1995. – 64 с.
3. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. – Киев; Одесса: Высшая шк. Главное изд-во, 1988. – 160 с.
4. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогика: Учебное пособие. – Кривой Рог: КГПУ, 2004. – 304 с.
5. Левшина Н.Д. Познавательная деятельность старшеклассников во внеурочное время и её воспитательные функции: Автореф. дис. к.п.н.: 13.00.01 / Ин-т молодёжи. – М., 1991. – 23 с.
6. Петрович В.С. Організація позаурочної виховної діяльності учнів вищих професійних училищ: Дис. к.п.н.: 13.00.01. / Київ,

1997. – 219 с.

7. Полукаров В.В. Клубная деятельность в воспитательной системе школы // Воспитательная система массовой школы: Проблемы гуманизации: Сб. науч. тр. / Под ред. Л.И.Новиковой. – М.: Изд-во НИИТиИП. – 1992. – С. 64-74.
8. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 144 с.
9. Штокман И.Г. Вузовская лекция. Практические советы по методике преподавания учебного материала. – К.: Вища шк., 1981. – С.26.

Ю.В.Суббота

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ І ЇХ ВИРІШЕННЯ

В статтє дан теоретический анализ исследований по проблеме здорового образа жизни студентов; приведены данные собственного социологического исследования; показаны пути решения проблемы формирования здорового образа жизни студентов.

In article the theoretical analysis of researches on a problem of a healthy way of life of students is given; are given own sociological research; ways of the decision of a problem of formation of a healthy way of life of students are shown.

Постановка проблеми. Інтенсифікація навчального процесу у вищих навчальних закладах, виконання студентами великого обсягу навчальної роботи в умовах дефіциту часу, зниження адаптивних механізмів призводить до того, що у багатьох студентів спостерігається тенденція до зниження рухової активності, фізичної підготовленості, а в цілому – погіршення здоров'я. Дана ситуація обумовлена ще й тим, що реалізовані в школах регламентовані програми з фізичної культури, часто не вирішують проблеми формування у школярів мотивів регулярної рухової активності: тільки 14,3 % учнів систематично займаються фізичними вправами в обсязі 8-12 годин на тиждень; лише 10-12 % учнів тренуються у дитячо-юнацьких спортивних школах та інших установах додаткової освіти й дуже незначна частина – у комерційних спортивних організаціях [7, с. 60].